

**BÜYÜK BRİTANYA’NIN YÜKSEK KÜLTÜR VE POPÜLER
KÜLTÜRÜNDE KADIN SÖYLEMİ
WOMEN DISCOURSE IN THE HIGH AND POPULAR
CULTURE OF THE GREAT BRITAIN**

Z. Emine BOGENÇ DEMİREL*

Orhun Burak SÖZEN**

Özet

Batı kültürü iki yüzyıldır yüksek kültür ve popüler kültür dairelerine bölünmüştür. Woolf ve Weldon’ın incelenen romanları, Büyük Britanya’da söz konusu iki kültür katmanındaki kadın söylemini yansıtmaktadır. Metinlerdeki kadın söyleminin incelenmesi sonucu, bu alanda büyük farklılıklar olduğu bulgulanmıştır. Buna göre, tecimsel, kaba gerçekçi, pornografik ve alçaltıcı kadın söylemi popüler kültüre özgüdür; yüksek kültür kadın söylemini yüceltir, yükseltir, hatta idealize eder.

Anahtar Kelimeler: Yüksek kültür, popüler kültür, kadın söylemi, Büyük Britanya

Abstract

Western culture has almost consisted of two categories as high culture and popular culture for two centuries. The studied novels of Woolf and Weldon delineate the women discourse in the Great Britain in the two cultural divisions. They reveal and verify that women discourse in high culture and that in popular culture are distinctly different. Accordingly, popular culture exploits women discourse commercially, rudely realistically, pornographically and pejoratively, whereas high culture glorifies, dignifies, and even idealizes women discourse.

Key Words: High culture, popular culture, women discourse, Great Britain

* Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Diller ve Kültürlerarası Çevirimi Bilim Doktora Programı Öğretim Üyesi

** MA Yıldız Teknik Üniversitesi, Diller ve Kültürlerarası Çevirimi Bilim Doktora Programı Tez Öğrencisi

Giriş

Bu makale, Büyük Britanya ekseninde ve yüksek kültür-popüler kültür düzlemlerinde kadın söylemini incelemek, sorgulamak ve çözümlemek için yazılmıştır. Çalışma, Ann Game'in genelde kıta Avrupa'sı özelde Fransız felsefe ve düşüncesini Avustralya sosyolojisine ve feminizmine uyguladığı ve 1998'de Türkçe'de *Toplumsalın Sökümü Yapıbozucu Bir Sosyolojiye Doğru* (Dost Kitabevi Yayınları, Çeviren Mehmet Küçük) adıyla yayımlanan çalışmasından da esinlenerek çağdaş Fransız sosyolog ve kuramcılar Pierre Bourdieu ve Alain Touraine'in kadın söylemine ilişkin iki çalışmasını (*Masculine Domination* ve *Kadınların Dünyası*) kuramsal baz olarak kullanmaktadır. Kadın söylemi, kadının toplumsal ve kültürel yönüdür, kadınlık toplum ve kültürle kazanılır. Elbette ki, İngiliz kadın söylemi, Büyük Britanya'daki ve kısmen Amerika Birleşik Devletleri ve kıta Avrupa'sındaki kadın hareketlerinden ve Batı kültüründen etkilenmiştir. Bu nedenle, kadın hareketlerine ve Anglo-Amerikan (yüksek ve popüler) kültürüne alt başlıklar halinde değinilecektir. Büyük Britanyalı yazarlar Virginia Woolf ve Fay Weldon'ın *Mrs Dalloway* ve *Spa Decameron* romanları dönemlerindeki İngiliz toplumu ve kültürüne kadın söylemini de yansıtarak ışık tutmaktadır. Yüksek kültür-popüler kültür ayrımı modernizmin ve geç modernizmin ruhunu taşır, post-modern Anglo-Amerikan yaklaşımına uzaktır. Woolf'un romanı yüksek kültür çerçevesinde aristokrat (veya üst sınıf) İngiliz kadınlarının, Weldon'ın ise popüler kültür çerçevesinde burjuva (veya orta sınıf) İngiliz kadınlarının söylemini yansıtmaktadır. Bourdieu ve Touraine'in kadın söylemine ilişkin kuramsal çerçevesinin iki romandaki izi sürülecektir, bu bağlamda söz konusu metinler yeniden okunmuştur. Romanların açılma ve yorumlanmasıyla Büyük Britanya'nın sınıflı hatta sınıf ayrımlı toplumsal yapısında yüksek kültür ve popüler kültürün ve bu iki kültür dairesinde kadın söyleminin ayrıştığı bulgulanmıştır. Fransız ekolünün, geç modern söylemin ve feminist söylemin geliştirilmesine, kuramsallaştırılmasına katkısı yadsınamaz. Bu bağlamda Anglo-Amerikan bakış açısı yerine Fransız perspektifi tercih edilmiştir. Karl Raimund Popper'ın *yanlışlanabilirlik ölçütünden* yöntemsel araç olarak yer yer yararlanılmıştır.

Kadın Hareketleri

Öznelik, herkesin özgürlük ve sorumluluğa sahip olmasıdır. Bu bağlamda birey kendi adına üretme arayışına girer. Batılı tarz ve düzeyde özgürleşme kadının özneliğinin tescilidir (Touraine, 2007, s.276).

Robin Lakoff, Dale Spender, Hélène Cixous ve Luce Irigaray'nin aralarında bulunduğu bazı akademisyenler, kadınların erkeklerden farklı konuştuğunu ve yazdığını

kanıtlamaya giriştiler. Buna göre cinsiyet tercihli kullanım veya cinsiyet dili (genderlect), erkekler ve kadınlar arasındaki güç farklılığınca belirleniyordu. Kadın konuşması, erkeğinkinden daha tereddütlü, daha az akıcı, daha az mantıksaldı ve kendini daha az ortaya koyuyordu. Onlara göre kadınlar, daha kibar, daha az zorlayıcı, otoriter olmayan, açık ve belirsiz bir konuşma biçimine sahipti (Parlog, Birizeu, 2007, s.34-35).

1960'dan itibaren başlayan ikinci dalga feminizm, birinci kuşak eşitlikçi feminizmin söyleminin ve hukuksal ve siyasal kazanımların kâğıt üzerinde kaldığını, kadının özgürleşemediğini, ataerkil iktidarın yıkılması gerektiğini savlar. *Özel* alanla toplumsal-siyasal alanın sınırlarını bulanıklaştırır ve özel alanı yeniden tanımlar (Cengiz, 2010, s.119-120). Denilebilir ki, Touraine'in *Kadınların Dünyası* kitabındaki araştırmalarına konu olan çağdaş Fransız kadınının zihniyeti de bu akıma koşuttur. 1968 öğrenci hareketi gibi Kuzey Avrupa ve Batı Avrupa'daki ikinci dalga feminist hareketi Marksist perspektifle ve materyalist değerlerle açıklamak zordur. Söz konusu hareketler, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, yaş grubu gibi kimlik aidiyetlerini, çoğulculuğu ve kültürel sembelleri esas alır ve dağınık, parçalı ve asimetrik örgütlenir. Bu hareketlerin üyeleri İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde sosyal, ekonomik ve fiziksel güvenliğe sahiptir (Cengiz, 2010, s.116-117-118).

Kırca'ya göre (1997, s.46), post-feminizm bir söylem olarak kadın merkezli bireyciliği savunur ve kadınlar için eşit fırsatları tesis etmeye çalışır. Ataerkil kurallar karşısında kadınların başarılarını öne çıkarır ve kadınların özgürlüğü hareketinin kolektif doğasını değil, fakat bireysel hedefleri esas alır. Öte yandan (1997, s.41) Büyük Britanya'daki feminist hareket son on yıllarda popüler kültürde kadınlığın temsiline önemli etki yapmıştır. Dolayısıyla (krş. 1997, s.39), feminizm siyasal alanı konu edinen bir söylemken popüler kültür bir uygulama alanıdır.

Kadın hareketi, yönetsel ve hukuksal altyapının ötesinde toplumsal altyapıyı, hatta kolektif bilinçdışını değiştirmeyi, dönüştürmeyi hedefler. Bu hedefler, toplumların evrim geçirdiği, demokrasi, laiklik, insan hakları, cinsiyet, cinsel tercih hakları ve özgürlükler gibi Batılı değerlerin yüceltiildiği Avrupa Birliği, Kuzey Amerika, Avustralya gibi birlik, bölge ve ülkelerde tam olarak ulaşılabilir.

Yüksek Kültür-Popüler Kültür ve Kadın

Yüksek kültür diğer kişilere bireysel vizyonunu taşıyan veya yayan sanatçıya dayalı kültür dairesidir. Popüler kültürse sinema, mizah dergileri, televizyon, polisiye yazın veya kurgubilim gibi ciddi sanatçıların neredeyse hiç yer almadığı, gelişmiş yeni kitle iletişim

araçlarıyla teknisyenlerin piyasaya verdiği toptan ürünlerin ve imgelerin anonim imalatına dayalı kültür dairesidir (krş. Macdonald, 1994, s.29).

Perikles Atina'sı, Elizabeth İngiltere'si ve Rönesans gibi dönemlerde altın çağını yaşayan yüksek kültürü (Gans, 2005, s.85) sağlayanlar, eskiden kapitalist piyasa mekanizmasının dışında hareket ederdi, aile şirketleri vardı, düşük kârlı veya kârsız "centilmen" şirketler bulunuyordu (Gans, 2005, s.30-31). Yüksek kültür yaratıcıları hâlâ üniversitelerde veya kâr amacı gütmeyen kültür kurumlarında çalışıyor (Gans, 2005, s.32). Her şeye rağmen yüksek kültür canlılığını korumaktadır (krş. Gans, 2005, s.87). Müzeler geleneksel sergiler yerine kâr amaçlı gösterilere yönelmekte, satış mağazalarını genişletmekte; konser salonları klasik repertuarlar yerine yarı klasik müziğe, Broadway müzikallerine yer vermektedir; kamu televizyonları tiyatro ve belgeselden çok doğa ve popüler müzik programları sunmaktadır (Gans, 2005, s.90). Öte yandan, ABD'de aileler için sorunlu ergenlere veya ciddi hastalıkları olanlara yönelik hiçbir Hollywood filmi yoktur, olumsuz çalışma koşullarıyla, işini kaybetmekle nasıl başa çıkılacağını gösteren televizyon dizisi bulunmamaktadır (Gans, 2005, s.95).

Popüler kültürün duygusal zararları duygusal yıkıcılığından, cinsellik ve şiddet yüklü sahte hazlar sunmasından kaynaklanır. Zihinsel yıkıcılığı, şık ambalaj içinde, özenilen, düşsel içerik sunarak gerçeklikten uzaklaştırmasıdır. Kültürel olarak yüksek kültürün olanaklarını kısıtlar (Gans, 2005, s.53-54).

Yüksek kültür *ciddi* yazarlar ve sanatçılarca üretilir. Yüksek kültür kitlesi de azımsanamayacak kadar çok yaratıcılık taşır, iyi eğitilmiş, yüksek veya yüksek orta sınıf konumunda, meslek sahibi veya akademisyendir. Yüksek kültür yaratıcıyı, estetik ölçüler koymayı, bütün topluma uygun kültürü sağlamayı esas alır (Gans, 2005, s.104-114). Popüler kültür para için üretilen küresel afyondur. Mekaniktir. Dijital tahakkümü taşır ve yayar. Yüceltmeye dayanmaz. Entelektüel haz vermez. Sanatsallık, yazınsallık taşımaz. Kalıcılık, ölümsüzlük niteliği yoktur.

Pierre Bourdieu ve *Masculine Domination*

Toplumsal dünya, gövdeyi cinsel olarak tanımlanmış ve böyle şekillenmiş bir gerçeklik biçiminde anlar ve algılar. Erkek ve kadın gövdeleri arasındaki biyolojik fark, cinsel organlar arasındaki anatomik farka dayanır ve anatomi toplumsal cinsiyet arasındaki farkı, özellikle toplumsal iş bölümünü doğallılaştırır ve doğrular. *Erkek tahakkümü*, nesnel iş bölümü

gibi nesnel olarak ve bilişsel şemalar gibi öznel olarak nesnel toplumsal kategorilerin algılanışını belirler (krş. Bourdieu, 2001, s.5-12).

Bourdieu'ye göre (krş. 2001, s.33), erkekler kadınlara ufak tefek işleri, küçük prosedürleri uygun görme eğilimindedir, onları-sözde- yükten kurtarırlar, kadınları *yarım akıllı, kötü niyetli* olarak suçlama eğilimindedirler. Üstelik, kadınlara bırakmak istedikleri işler yolunda gitmezse kadınları suçlayabilirler de, yolunda giderse olumlu tepki vermeme eğilimindedirler. Bourdieu'ye göre (krş. 2001, s.32-33), kadına karşı oluşturulan, şeylerin düzenindeki ve kadının doğrulamaktan başka bir şey yapamadığı *olumsuz önyargı*, erkek merkezli habitus tarafından üretilir.

Meslek tanımı, işin gerektirdiği yetke, her tür cinsiyetle ilgili yetenek ve beceriyi esas alır. Eğer kadının bu konuma erişmesi olanaklı değilse, bu işin erkek için tasarlanmış olmasındandır. Kadın arzusunun *mazoşist boyutu*, başka bir ifadeyle *tahakküm şeklinde toplumsal ilişkilerin erotikleştirilmesi*, kadınların erkeğe bakışını, moda-güzellik endüstrisini *fiziksel yetersizlik duygusunu* azaltacak biçimde düzenler (krş. Bourdieu, 2001, s.62-68). Öte yandan, tahakküm edenin tahakküm oyunundaki iki yönlü ayrıcalığı, kurumsal ritüellerde erkeklerin sahip olduğu *libido dominandi* sayesinde onları daima ön planda tutar (krş. Bourdieu, 2001, s.75).

Bourdieu'ye göre (krş. 2001, s.82-85), tarih erkek tahakkümünün nesnel ve öznel yapılarının yeniden yaratılma sürecidir. Victoria Çağı'nın erdemlilik taslaması, bekâret kültürünü getirmiş ve kadınların suluboya ve piyano gibi ev sanatlarına yönelmiştir. Heteroseksüelliğin kendisi, toplum tarafından inşa ve tesis edilen *normal* cinsel pratiğin evrensel standardı olmuş ve bunun dışında kalanlar normallikten uzak bulunmuştur. Yakın bir zamana kadar, üreme işi üç eyleyici tarafından gerçekleştirilmiştir: aile, kilise ve eğitim dizgesi.

Bourdieu (2001), "*Masculine Domination*" adlı yapıtındaki "Değişim etmenleri" alt başlığı altında yakın zamanlarda özellikle avantajlı toplumsal kesimlerdeki kadınların koşullarında büyük dönüşümler olduğunu, orta ve yüksek öğretime, ücretli işlere, kamusal alana erişimin arttığını, kadınların yaptığı ev işlerinin ve üreme işlevlerinin oranının azaldığını vurgular, çünkü doğum kontrol yöntemleri gelişmiş, aile ölçeği küçülmüş, evlilikler ve doğum ertelenmiş, doğumun işi uğrattığı kesinti azalmış, boşanma artmış ve evlilik oranı düşmüştür. Ev aletleri işleri kolaylaştırmıştır. Bourdieu'ye göre en önemli değişim etmeni, toplumsal cinsiyetler arasındaki farkları yeniden üreten eğitim dizgesinin işlevindeki dönüşümdür. Kadınlar için eğitime erişimin artmasının sonucu, kadınların ekonomik

özgürlüklerini kazanmaları ve aile yapısının dönüşümüdür. Boşanmalar artmış ve *meşru* cinsellik, yani heteroseksüel ve üremeye dönük aile yapısının yarattığı *doxa* kırılmaya başlamıştır (s.88-90).

Bourdieu'ye göre (krş. 2001, s.91-92), ancak, hâlâ tıp fakültelerinde uzmanlıkların hiyerarşileri yükseldikçe kadınların oranı düşmektedir, örneğin onlara cerrahi kapalı, pediatri veya jinekoloji açık gibidir. İşe çok istem, sosyal güvenliğin olmaması kadınları daha çok etkiler ve onları yarı zamanlı işlere yöneltir. Denilebilir ki, kaderi belirleyen bireyin savaşıdır ve toplumda değişmezler ve sürekliler yoktur, ayrıca bu habitusun daima istisnaları olacaktır. Toplumsal evrim de her zaman lineer değildir.

Alaine Touraine ve Kadınların Dünyası

Fransız kadınların hedefleri kendilerini, kendi benliklerini cinsellik üzerinden inşa etmektir (Touraine, 2007, s.11). Woolf'un nahif ve örtülü cinselliği dönemin İngiliz kadınlarını Touraine'in saptamasından uzaklaştırırken, Weldon'ın kadınları onu doğrulamaktadır. Touraine'e göre (2007, s.84), cinselliğin toplumsal inşası kadın-erkek arasındaki eşitsizliği, ayrımcılıkları yeniden üretir, oysa kişisel inşa cinsel eyleme dayanır ki, bu toplumsal değildir (Touraine, 2007, s.152). Feminist hareket, ulaştığı yerlerde erkek egemenliğine karşı kadınların özgürlüğü, eşitliği ve benliklerini kendilerinin inşa etmeleri bağlamlarında önemli kazanımlar elde etti ve ulaşamadığı yerlerin hemen sınırında duruyor (krş. Touraine, 2007, s.25). Geç kapitalizm kadın bedenini ve şimdilerde erkek bedenini ticari bir araç olarak kullanıyor (krş. Touraine, 2007, s.27). Aslında geç kapitalizmin yaptığı bununla sınırlı değil, her türlü ahlaksal değer bir ticarî meta olduğu günümüzde cinsellik sömürgeleştirildi, bu bağlamda cinsel tatmin olanaksız hale getirildi. Touraine'e göre (krş. 2007, s.238-239) sanayi toplumunun yapıtaşı olarak emek neyse sanayi sonrası toplumunun bu yaşamsal bileşeni cinselliktir. Kadınların özne olarak kendilerini inşa etmeleri feminist hareketle olanaklı olmuştur. Cinselliğe dayalı benlik inşası bilincine ulaşmak günümüz kuşağının pratiğidir (krş. Touraine, 2007, s.242-243).

Kadınlar erkek iktidarın dayattığı kadın imgesi ile mücadele eder (Touraine, 2007, s.60). Kadınlar erkeklerin nesnesi olmaktan kendilerini belirleyen özne olma konumuna yükselmişlerdir; erkek dayatması tarihsel feminizmin kazanımlarıyla en azından Fransa'da son bulmuştur ve toplumsal bilimlerin yönelimleri kadın özneye yeniden şekillenmiştir (Touraine, 2007, s.63). Touraine'e göre (2007, s.67) kadınların sahip olup erkeklerin sahip olmadığı annelikten çok hamileliktir. Ancak, denilebilir ki, son tıpsal gelişmeler en azından

kuramda erkeklerin de her ne kadar yapay görünse de hamilelik süreci yaşayıp çocuk dünyaya getirebileceğini göstermektedir. Bu konuda erkek gönüllülerin azlığı aslında Touraine'i kısmen doğrulamakta kısmen yanlışlamaktadır. Çarpıcı olan, yanlışlanabilirlik ölçütünün kullanılabilmesinin, Karl Popper epistemolojisi çerçevesinde hamileliğin kadına aitliğini genelleyebilmeyi olanaksız kılmasıdır. Dolayısıyla Touraine'e göre (2007, s.69), feminist hareket için esas tehlike, özcülüktür, yani kadınlarla erkeklerin doğası ve psikolojisi arasında ontolojik farklar bulmaktır. Touraine her kadının öznel potansiyeli taşıdığını ortaya koyar (2007, s.75).

Kültürü incelemek feminizmin zaferlerinden sonra olmuştur, erkek egemenliği daha az sorgulanmaktadır. Kültürel feminizm ortaya çıkmıştır (Touraine, 2007, s.176-178). Feminizm başarısını her kadını hedeflemesine ve dolayısıyla evrenselciliğine borçludur. Feminizm cemaatçi ideolojileri radikal olarak eleştirir (Touraine, 2007, s.195). Post-feminizm tarihin anlamının, dolayısıyla akışının altüst olmasını alkışlar, çünkü bu geriye dönüş değildir, Avrupa modernleşme dinamikleri olan ikili karşıtlıkların, dolayısıyla tahakküm biçimlerinin aşılmasıdır. Böylelikle beyaz/öteki, erkek/kadın gibi tahakküm üreten mantık bağı kopar (krş. Touraine, 2007, s.198-199). Touraine'e göre (2007, s.266-267), artık kadınlar Batı toplumlarında merkezî rol oynuyor, erkekler eril yönlerini daha az önemsiyor, ancak hâlâ erkekler paranın, silahın ve iktidarın tekeli, karar verici konumlarıyla hemen hemen ellerinde tutuyor.

Post-feminist kuşak, annelerinin hedeflerini aşar, ancak feminizmin de kendisini toplumsal cinsiyet farklılıklarını yıkmak adına eşitsizlik ve ayrımcılıkları yok etmekle kısıtlandığını kabul eder (krş. Touraine, 2007, s.281-282). Post-feminist hareketin toplumu hem evrenselci hem küreseldir, hem tikelci hem evrenselcidir (Touraine, 2007, s.283). Bu toplumun aşırı modernliği aklın üstünlüğüne ve evrensel düzeyde bireysel hakların savunulmasına dayanır (Touraine, 2007, s.284).

Karl Raimund Popper ve Yanlışlanabilirlik Ölçütü

Popper'a göre (1997, s.ix-x), bilimsel bilgi ve onu üreten insan rasyonalitesi daima yanlışlanabilir ve hataya konu olabilir, fakat bunlar insanoğlunun gururudur. Uzmanlar, uzmanlık alanları içinde hapsolür. Ancak bunlar entelektüel modalardan ve uzmanlıklardan kurtulduka, bilim ve rasyonalite üretme geçer. Uzmanların yetkelerine başvurmak, ne özür olabilir ne de savunma. Tersine, ne kadar az bildiğimiz ve ne aynı zamanda pek çok alanda çalışan insanların ne kadar az bildiği ortaya konmuş olur. Entelektüel modaların,

uzmanlıkların ve otoritelere başvurmanın bilginin ölümü olduğu ve bilginin derinliğinin tamamen uzlaşamamaya dayandığını tanımak da itiraza açıktır.

Popper'ın yanlışlanabilirlik ölçütü kullanıldığı zaman, bazı kişilik tiplerinin kadınlara, bazı kişilik özelliklerinin erkeğe özgü olduğu iddiası, daima istisnaları bünyesinde barındıracaktır. Bu da kadınlara bazı kişilik özelliklerinin, duygusal tepkilerin ait olması iddiasını yanlışlayacaktır, çünkü istisnalar kaideyi bozar. Kadın ve erkek doğuştan eşittir ve eğer bir farklılık varsa bu kadının üstünlüğüdür. Kadınlara erkek arasında görünüşte bazı farklar varsa bunu yaratan toplum ve kültürdür.

Mrs Dalloway ve Spa Decameron'da Kadın Söylemi Çözümlemesi

Woolf'un *Mrs Dalloway* romanı homolog karşıtlıkların sürdüğü feminizmin alacakaranlığında geçmektedir. Toplum, aile, ekonomi, toplumsal işbölümü, kültür ataerkilliği içselleştirmiştir. Binlerce yıldır süren gelenekler, kültür, okul, aile, kilise erkek merkezliliği yeniden üretir. Bu da, erkek egemen doxa'ya, erkeklerin erkek merkezli habituslarına dayanmaktadır. Erkek merkezlilik, toplumdaki ve kişilerin zihnindeki yapılara kazılmıştır. Anatomik ve örgeleler arası var olduğuna inanılan kadın-erkek ayrımı, kadınlar için ancak avantajlı olan toplumsal kesimlerden gelen kadınlarla kısmen aşılar. Örneğin, Clarissa'nın kızı Elizabeth'in tıp öğrenimi görmek istemesi ait olduğu sınıfın aristokrasi olması dolayısıyla kısmen ulaşılabilecek bir istektir. Öte yandan, izleri Woolf'un romanın geçtiği dönemde hâlâ süren Victoria Çağı'ndan beri süren feminist evrim, Weldon'un *Spa Decameron* romanının geçtiği günümüzün post-feminist Büyük Britanya'sında eril doxa'nın büyük ölçüde yıkılışını alkışlar. Erkek merkezli habitus artık Weldon'un kadınlarının elleriyle kazı kazıya, savaşım ile elde ettikleri özdeksel varlık, mesleki başarıları için engel değildir. Kadınlar artık beyin cerrahı, şirket sahibi veya *femme fatal*'dir. Transseksüel Hâkim karakteri de kadınlık ve erkek ikiliğinin geleneksel toplumsal duvarlarını yıkar. Bu bağlamda da popüler kültür, Kırca'nın vurgusuna benzer şekilde, post-feminist söylemin uygulama alanı işlevini görür. Cinsel özgürlüklerini yaşayan Weldon'un kadınları, erkek merkezliliği kısmen dikkate alırlar. Touraine'in araştırmasından hareketle genellediği Fransız kadınları gibi, cinselliklerini olumlarlar. Erkek gerçekliği hâlâ geçerli olmakla birlikte, tek ve birincil gerçeklik değildir. Dolayısıyla, Bourdieu'nün erkek tahakkümünün temeli olarak gördüğü, toplumbilimsel ve insanbilimsel baz olan evrenseller, derin toplumsal ve zihinsel yapılar artsüremliler olarak bakıldığında en azından Büyük Britanya'da bulunmaz. Eski atasözünün dediği gibi, *Omnia mutantur nos et mutantur in illis* (Her şey değişir, biz de onlarla birlikte değişiriz).

Bourdieu'ye göre (2001, s.84) Victoria Çağı'nın erdemlilik taslaması, bekâret kültürünü getirmiştir ve kadınların suluboya ve piyano gibi ev sanatlarına yöneltmesiyle, Clarissa Dalloway'in ev kadını olması, kayda değer bir öğreniminin olmaması ve tek uğraşının düzenlediği partiler olması bağlantılıdır. Clarissa Dalloway'in yüksek kültür dairesine eklenmesi yaşamında kültürsüzlüğü, eğitimsizliği, kızı Elizabeth'in tembelliği, olumsuz ve eleştirilmesi gereken durumlardır. Böyle kadınlar avantajlı toplum kesimlerinden gelmelerine karşın erkek merkezli doxa'yı yeniden üretirler. Bu duruma cinsel özgürlüğünü yaşamaya çalışan, delişmen, çekici Sally de dahil edilebilir. Öte yandan Miss Kilman karakteri, Büyük Britanya'da yoksul kesimin istese de kaliteli formel yüksek eğitime, yüksek kültüre ulaşamayacağını gösterir. Woolf'un bu aristokrat kadınlara karşılık Weldon'ın burjuva kadınları toprağı elleriyle kazıyarak, söke söke statü, prestij ve özdeksel gönence kavuşurlar.

Woolf ve Weldon'ın kadın kahramanları arasında egemen akım heteroseksüel ilişkinin kalıplarını kıranlar vardır. *Mrs Dalloway* romanındaki baş karakter Clarissa ve Sally platonik, örtülü, romantik, nahif lezbiyen ilişki yaşarlar. Ait oldukları yüksek kültür, onları *Spa Decameron*'daki popüler kültür dünyasında yer alan transseksüel Hâkim karakterinin kabalığa bile yönelebilecek gerçekçi, mücadeleci, maddeci cinselliğinden uzaklaştırır. Bu toplumsal, kültürel ve bireysel yönlerden farklılık ve ayrışma, sınıf ayrımını doğrular ancak Büyük Britanya'da hem üst hem de orta sınıftaki feminist evrimi gölgelemez.

Woolf'un feminizmin şafağındaki Lady Bruton, Lady Bexborough gibi karakterleri de, Weldon'ın günümüz Büyük Britanya'sındaki beyin cerrahları Shimmer ve Sparkle ile Manikürcü gibi karakterleri de eril erkek merkezli doxa'nın ve erkek egemen habitusunun etkilerinden kurtulamaz. Söz konusu lady'lerin yurtseverlikleri, milliyetçilikleri ve devlet felsefeleri eril konular kabul edilmektedir, çünkü Büyük Britanya İngiliz erkeklerinin annesidir, sonsuz muhafızları, bekçileri, askerleri erkektir, anneye de ihanet edilmez. O çağda gazeteye makale yazmak, siyasetle uğraşmak, ülkeyi savunmak konusunda kadınların daima erkeklerin en azından bir adım gerisinde durması zorunludur. Lady Bruton bile libido dominandi çerçevesinde hareket eder. En marjinal kadın karakter delişmen, çekici, serbest Sally de cinselliği örtülü, platonik, masum ve nahif yaşar. Büyük Britanya'nın günümüze uzanan feminist evrimi bile, üstelik eril doxa'ya karşın beyin cerrahı kadın karakterleri cinselliği serbest yaşarken erkek merkezli doxa ve habitusu dikkate almaktan alıkoyamaz. Manikürcü karakteri ise insan ve kadın hakları konusunda iki zıt kutup olan Büyük Britanya ile Suudi Arabistan'ı karşılaştırma olanağı verir. Touraine'in olumsuzladığı cemaatçi toplumsal yapı, kaskatı erkek merkezlilik, iki cinsiyet ile ilgili bakışsız standartlar bile,

Manikürcüyü özdeksel gönenç ve soyluluk unvanları peşinde koşarak Suudi prenses olma umudundan vazgeçiremez. Bütün bunları yaratan erkek merkezli kolektif bilinçdışıdır. Bourdieu'nün savladığının tersine, kolektif bilinçdışıyla ilgili toplumsal ve zihinsel yapılar genetik değildir. Binlerce yıldan varolan eril geleneklerin izlerinin yaşandığı Büyük Britanya'da, kadınları günümüzde bile sarsan eril doxa ve habitusu yaratan da, soyoluşsal ve bireyoluşsal evrimimizi belirleyen, etkileyen de toplumsal ve kültürel yaşamdır.

Feminizm şafağında, Woolf'un Büyük Britanya'sında erkeklerin zihnindeki hatta idealindeki kadın imgesini en iyi Clarissa Dalloway örnekler, onu Sally izler. Warren Smith'in genç İtalyan karısı Lucrezia da bu bağlamda düşünülebilir. Erkek merkezliliğin, erkek egemen ataerkil toplumun ideal kadını olurlar. Altı çizilen imgeyle en gerçek savaşı Sally ve Doris Kilman verir. İlki cinsel özgürlüğe, diğeri toplumsal statü ve özdeksel varlığa kavuşmaya çalışır. Ataerkilliğin sürdüğü o dönemde söz konusu kadın karakterlerden yalnızca Doris *fiziksel yetersizlik* duygusu yaşar. Ancak, güzellik endüstrisinin peşinden koşmak Weldon'ın kadın karakterlerine özgüdür. Erkeklerin idealindeki kadın imgesine ulaşmak için her yolu kullanırlar. Bazen Konuşmacı veya Manikürcü karakterlerindeki gibi *mazoistçe* erkeklerin peşinden koşarlar. Erkeklerin fiziksel, cinsel ve toplumsal olarak arzuladıkları, küresel medyanın empoze ettiği süslü özne kadınlar olurlar. Zaten romanın adında geçen *spa* da güzellik hizmeti vermektedir.

Woolf'un kadınları Touraine'in çağdaşı değildir. Entelektüel ve eğitimsel güç, öznelik, kültürel yeniden inşa, cinselliği kullanarak benlik inşası, felsefi ikiliklerin kalkması, toplumsal altüst oluş gibi toplumsal-kültürel süreç ve özelliklere uzaktırlar. Seçkin azınlığa ait olanların yüksek kültüre özgü, takdire değer özellikleri vardır. Öte yandan, Weldon'ın kadınları geç modern veya postmodern çağla kısmen uyumludur. Erkeklerin istekleri ve erkelerle ilişkileri bu kadınları belirler, dolayısıyla süslü, biçimli, cazibeli öznelerdir. Bu bağlamda feminizmden uzaklaşırlar. Geç modern çağ eğer postmodern roman yazma ve okuma gibi sofistike, incelikli ve rafine özellikler taşıyorsa, Weldon'ın kadınlarına da uzaktır. Öte yandan, postmodern söylem postmodern romanla da çatışarak ve tutarsızlık oluşturarak entelektüellere, kadının kültürel ve eğitimsel yeniden inşasına mesafelidir. Weldon'ın kadınları popüler kültürün sığ sularında yüzeysellikten kurtulmaz. Yazarın *Spa Decameron*'da derin yapıda yer almayan yüksek kültür öğelerinin basitliği gibi, kadınları da sığdır.

Woolf'un aristokrat kadın karakterleri, ait oldukları yüksek kültürle ilişkilendirilebilecek şekilde ruh, görgü ve etikle kaliteyi birincil kılıyorlar. Oysa, Weldon'ın kadın karakterleri burjuvazi ile ilişkilendirilebilecek popüler kültürün sığ sularında gösterişin,

reklamların ve markaların sözde kalitesiyle boğuluyorlar. Gerçek kaliteye duyarlı değiller. Macdonald'ın popüler kültür tanımından çıkarsanabilecek bir yaşam sürüyorlar. Buradaki sınıfsal ayrışma özdeksel varlıkla değil, kültür, ruh ve yetişmeyle ilgili. *Spa Decameron*'da aristokrat ve alt sınıf kadınları yer almıyor ve Büyük Britanya'daki sınıfsal-kültürel ayrışma işlenmiyor, ayrıca erkek karakterler ikincil, hatta üçüncül. *Mrs Dalloway*'de Büyük Britanya'daki her sınıftan kadın var ve erkek karakterler de bu romanda önemli rol oynuyor.

Sonuç

Geç modern çağ, tarihin altüst oluşunu, kadın-erkek, heteroseksüel-homoseksüel gibi ikiliklerin ortadan kalkışını ve toplumun kadınlar toplumu olmaya yaklaşmasını alkışlar. Bu süreç tarihsel bir kırılma, kopuş, asimetrik gelişme veya süreksizlik değildir, lineer olmasa da sosyokültürel evrim ve dönüşümdür. Söz konusu dinamikler Avrupa modelinin bileşenleridir. Bu bağlamda, Büyük Britanya (kıta) Avrupa(sı) ile postmodern Amerikan dünyası arasında kendine özgü bir duruş sergiler.

Özellikle Batılı ve Batılılaşmış toplumlarda sosyokültürel gelişmeler, dönüşümler ve değişiklikler, kadın hak ve özgürlüklerinde ilerlemeler meydana gelmiştir. Feminizmin hukuk, kültür ve toplum üzerinde olumlu eşitlikçi etkileri vardır. Kadınların ekonomik özgürlük kazanmaları, teknolojinin toplumsal cinsiyeti etkilemesi, cinsel tabuların yıkılması, bekâretin öneminin azalması, ailenin zayıflaması söz konusudur. Geleneksel kadın ve erkek imgeleri sarsılmakta, cinsler birbirine yaklaşmakta, anne ve baba rolleri iç içe geçmekte, androjen tipler popülerlik kazanmaktadır.

Açıkça söylenebilir ki, Pierre Bourdieu'nün savladığı gibi toplumda kadınlara erkek tahakkümünü dayatmaya, kabul ettirmeye yönelik zihinsel ve toplumsal yapılar, kurallar, doxa'lar, habituslar, piyasa mekanizmaları, yasalar vardır. Ancak, değişmeyen tek şey değişim olduğu gibi feminist hareket, evrensel ve laik hukuk ve insan haklarındaki ve kadın haklarındaki ilerlemeler kadınları erkeklerle aynı ve eşit olmaya yaklaştırmaktadır. Üstelik, toplumlarda evrenseller, değişmezler, sürekliler, ölümsüzler yoktur. Genellenebilecek ve daima geçerli toplumsal yasalar peşinde koşmak boşuna ve kasıtlıdır. Elaine Touraine, feminist olmamasına karşın feminizmin büyük kazanımlarını alkışlamaktadır. Doğru olan budur. Woolf'tan Weldon'a geçen sürem içinde *Mrs Dalloway* ve *Spa Decameron*'a yansıyan Büyük Britanya'daki toplumsal-feminist evrim vurgulananları doğrulamaktadır.

Popüler kültür tamamen tecimsel zihniyetle ve tecimsel amaçlar için üretilir. Ruhsuz, şekilden ibaret, mekanik toptan kâr amaçlı ve yaratıcılıktan uzaktır. Ancak, bu söz konusu

kültürü daima olumsuzlamak veya olumsuzluğunu genelleyebilmek için yetersizdir. Yüksek kültür sanatçının ölmez yapıtı, insan uygarlığının en sanatsal ifadesi ve anıtsal yaratısıdır. Elbette, bu iki kültür dairesinde kadın söylemi farklıdır. Popüler kültür kadını aşağılar, erkek merkezli olarak pornografikleştirir, aymazlaştırır, kabalaştırır, yabancılaştırır. Buradaki kadın imgesi kaba gerçekçi, tecimsel zihniyetli, çıkarıcıdır. *Spa Decameron*'daki kadınlar toprağı elleriyle kazıyarak, meşakkat çekerek statü, prestij ve özdeksel varlık sahibi olurlar. Oysa, yüksek kültür kadını yükseltir, yüceltir, estetize eder, hatta idealize eder. Seçkin yazın, seçkin sanatla kadını masum, rafine, ince, nahif ve kırılğan bir bireşime ulaşıır. *Mrs Dalloway*'in seçkin İngiliz kadınlarının söylemi bunun anıtıdır.

Kaynakça

- Bourdieu, Pierre. 2001. **Masculine Domination**. Trans. Nice, R. Cambridge: Polity Press.
- Cengiz, Feyda Sayan. 2010. Bir Yeni Sosyal Hareket Olarak Türkiye'de 1980 sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi alternatif Dinamikler mi? **Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar**. Der. H. Durudoğan.; F. Gökşen, B. E. Oder; D. Yüksekler. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Game, Ann. 1998. **Toplumsalın Sökümü Yapıbozumeu Bir Sosyolojiye Doğru**. Çev. Mehmet Küçük. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Gans, Herbert J. 2005. **Popüler Kültür ve Yüksek Kültür**. Çev. Emine Onaran İncirlioğlu. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kırca, Süheyla. 1997. Feminism, Femininity and Popular Culture: Reading Beauty Advertisements in Women's Magazines. **Crossing the Boundries: Cultural Studies in the UK and US Proceedings of the Cultural Studies Seminar Ege University 1997**. Ed. L. Raw, G. Büken and P. Remington. The British Council in association with The American Studies Association of Turkey and Ege University.
- Macdonald, Dwight. 1994. A Theory of Mass Culture. **Cultural Theory and Popular Culture A Reader**. Ed. J. Storey. Hertfordshire: A Division of Simon & Schuster International Group.
- Pârlog H., Brînzeu P., Pârlog A-C. 2007. **Translating the Body**. Muenchen: LINKOM EUROPA.
- Popper, Karl Raimund. 1997. **The Myth of the Framework In Defence of Science And Rationality**. London: Routledge.

Touraine, Alain. 2007. **Kadınların Dünyası**. Çev. Mehmet Moralı. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Weldon, Fay. 2007. **The Spa Decameron**. London: Quercus.

Woolf, Virginia. 2009. **Mrs Dalloway**. The United States: Oxford University Press.
